

UDK 37.064.1:316.624-057.874(049.3)

Primljeno: 07. 07. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Mirsad Hodžić

KARIKA KOJA JE NEDOSTAJALA U VALORIZACIJI ŽIVOTA I DJELA ISAKA SAMOKOVLJE

**(Husref Tahirović, *Dr. Isak Samokovlija – Život u bijelom mantilu,*
Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2022)**

Knjiga akademika prof. dr. Tahirovića inspirisana je djelom i životom književnika i liječnika Isaka Samokovlije. O njegovom književnom opusu dosta je već napisano, a o liječničkom znatno manje. Autor je naslovom knjige apostrofirao ulogu koju je Samokovlija imao kao liječnik u određenom povijesnom periodu. Skroman broj tadašnjih bosanskih intelektualaca školovanih na visokim školama, prije svega Austro-Ugarske, predstavljali su bez sumnje za bosanskohercegovačke prilike značajan intelektualni potencijal. Njihovo obrazovanje dalo im je za pravo da među običnim stanovništvom šire svoje stručno, ali i sva druga znanja i iskustva stečena tokom školovanja i putovanja. Dr. Samokovlija je to uspješno radio zbog čega se opravdano smatra književno-zdravstvenim prosvjetiteljem.

Radost života u multikulturnoj i multietničkoj Bosni Samokovlija je dijelom istakao u autobiografiji: „Peo sam se na sve bregove, vrištao s djecom, muslimanskom i hrišćanskom, i rastao sam s njima. Tukli smo se, razbijali jedno drugom glavu, ali sve kao da smo od jedne matere i jednog oca. Jeli smo kolače na Pesah, gurabije na Bajram, peretke na Vaskrs“ (str. 23). Ovim navodima autor Tahirović ističe povijesna obilježja života u Bosni i Hercegovini koja su ostavila dubok trag na odrastanje Samokovlije. Svestranost pisca i liječnika ističe riječima: „Isak je bio dobar matematičar i želio je da studira tehniku, međutim, nakon što je pročitao nekoliko njemačkih medicinskih knjiga, odlučio je da studira medicinu“ (str. 25). Njegov

studentski socijalni karakter također je zapažen: „... u Beču je imao drugove iz Sarajeva (...) bio u društvu španskih Jevreja i društvu Jevreja iz okolnih balkanskih država“ (str. 25), kao i kasniji vrlo blizak odnos sa pacijentima, vojnicima i običnim narodom.

Autor knjige integrira talenat i sposobnost dr. Samokovlije koji se upijeva nositi sa izazovima Prvog svjetskog rata, perioda između dva rata, Drugog svjetskog rata i postratnim periodom. Pri tome Tahirović navodi sljedeće: „Po izbijanju Prvog svjetskog rata 1914. s ostalim studentima Bečkog medicinskog fakulteta mobilisan je u austrougarsku vojsku i upućen na front. Služio je (...) obavljajući ljekarsku službu u činu sanitetskog poručnika u Galiciji na rusko-poljskoj granici, u okolini Pešte i na rumunskom frontu. S ostalim mobiliziranim studentima nastavlja studij 1916. na Medicinskom fakultetu u Beču, a već naredne godine s uspjehom završava studij, kada je promoviran u doktora cjelokupne medicine. Potom je ponovo mobiliziran i upućen na front u Beograd, potom Niš i na granicu prema Albaniji” (str. 26).

Tahirović nam pojašnjava i približava sliku opće i zdravstvene prosvijećenosti, kao i status tadašnjeg zdravlja stanovništva: „Zdravstvene prilike u Bosni i Hercegovini neposredno nakon Prvog svjetskog rata bile su obilježene oskudnom opštom i zdravstvenom prosvijećenošću naroda, lošim zdravstveno-higijenskim prilikama i navikama osobito seoskog stanovništva, čestom pojavom različitih zaraznih bolesti koje su imale karakter epidemija, nedovoljnim brojem zdravstvenih ustanova primarne zdravstvene zaštite i oskudnim brojem zdravstvenog kadra“ (str. 27).

Dosljedno radeći na pronalasku primarnih ili sekundarnih dokumenata, kao i argumentiranih usmenih predanja o ljekarskom radu dr. Isaka Samokovlije u periodu između dva svjetska rata, akademik Tahirović ukazuje na to „da je dr. Isak Samokovlija volio poziv ljekara, da je bio veliki filantrop, uvjeren da će svakom bolesnom čovjeku moći pomoći radeći ljekarski posao prije svega humano, stručno i visoko profesionalno“ (str. 27). Autor je duboko uvjeren „da ga je narod kojem je pomagao kao takvog dugo pamtio“ (str. 28).

U jednom od pronađenih dokumenata upoznaje nas sa njegovim liječničkim putem i citira izvještaje o njegovom radu: „Nakon završetka Prvog svjetskog rata dr. Isak Samokovlija započinje civilnu liječničku službu kao sekundarni ljekar u Zemaljskoj bolnici u Sarajevu“, a zatim „na Ginekološko-porođajnom odjeljenju Državne bolnice u Sarajevu“. Opisujući njegov rad Tahirović citira izvještaj koji napisao dr. Jovan Bokonjić, šef spomenutog odjeljenja: „U radu ispravan, tačan i predusretljiv prema bolesnicima“. U službenom izvještaju o njegovom radu u Fojnici, Tahirović pronalazi da je između ostalog dr. Buerner, okružni ljekar, napisao: „Vrlo dobar ljekar, ob-

ljubljen kod pacijenata i kod naroda, njegov rad kao sanitetskog činovnika odgovara potpuno svim zahtjevima“ (str. 32-34).

Tragajući za dokumentima o liječničkom radu u rodnom Goraždu Tahirović je naišao na zabilješku o dr. Isaku Samokovliji koju je napisala Samokovlijina mlađa kćerka Rikica: „Prvo tatino službovanje bilo je u rodnom Goraždu. Sjećam se njegovih priča, njegove želje da baš svom rodnom gradu pruži najviše što može. Nije mu bilo teško da s doktorskom torbom obilazi i veoma daleka sela. Zato je naučio i da jaše konja, jer su mnoga sela bila nepristupačna na drugi način, pogotovo u zimskom periodu. Dolazio je često mokar, promrzao, ali srećan, i s kapije vikao – muško, biće dobro i on i majka! Nekada, ipak, nije bilo spasa i tada je tužan, mrk, ćutljiv, samo tiho ulazio, skidao se i mrljao – da su me bar ranije pozvali ... Velika mu je briga bila neprosvijećenost naroda, koji je često zvao travare, nadriljekare i vračare kada je bio potreban doktor. U svakoj prilici je objašnjavao, ubjeđivao ljude da ne vjeruju u vradžbine i da se ne liječe bez savjeta ljekara. Često je bio ljut kada bi čuo – ‘ma, mi vas zovemo, ako ništa drugo ne pomogne!’“ (str. 30-31). Zabilješka svjedoči o nesebičnom požrtvovanju i empatiji dr. Samokovlije prema pacijentima do kojih je na svaki način dolazio i u najudaljenije ruralne dijelove Bosne.

Pored činjenice da je dr. Samokovlija bio omiljeni ljekar među pacijentima i u narodu, autor Tahirović između ostalog otkriva da je „kao ljekar doživio neprijatnost samo zbog toga što nije podlijegao čaršijskom bosanskom mentalitetu, odnosno što je ljekarski posao radio profesionalno, pridržavajući se kodeksa ljekarske etike. Neprijatnost ga je morala ganuti s obzirom na to da je bio savjestan i požrtvovan ljekar i čovjek beskompromisnog stava prema nepravdama“ (str. 34). Tahirović zaključuje da su od strane nadležnih institucija „ličnost dr. Isaka Samokovlije i njegov ljekarski rad opisani afirmativno“ (str. 34). Ovo je ujedno svjedočanstvo o njegovoj upornosti i nepokolebljivosti da radi na izobrazbi običnog čovjeka, promovira pozitivne ideje i bori se za emancipaciju stanovništva. Kao aktivan i savjestan član Ljekarske komore često je biran u radna tijela i svojim elanom i znanjem neprestano unapređivao njihov rad.

Dokumenti do kojih dolazi autor Tahirović govore da nakon uspostavljanja Nezavisne Države Hrvatske (NDH) dr. Samokovlija veoma brzo biva otpušten i razriješen dužnosti iz službe bez prava na mirovinu ili potporu i bez prava na žalbu. „Bio je prinuđen nositi žutu traku s Davidovom zvijezdom i okrugli Jevrejski znak u obliku značke sa žutom poleđinom u čijoj se sredini nalazilo crno obojeno slovo Ž, obilježja kojima su nacisti u to vrijeme obilježavali sve Jevreje (...) Bio je mobiliziran na domobransku vježbu da bi se upoznao s radom liječnika u borbenim jedinicama

domobranstva“ (str. 36). Bez sumnje je teško podnosio vojnu disciplinu vladajućeg režima u toku domobranskih vježbi u zabitim bosanskim mjestima i odvojenost od porodice. Tahirović primjećuje: „Zahvaljujući njegovom stručnom i organizacionom radu u narednih nekoliko mjeseci došlo je do postepenog smirivanja i iščezavanja zaraznih bolesti. Njegova značajna aktivnost iz tog perioda bilo je aktivno bavljenje medicinsko-socijalnim radom“ (str. 38-41).

Akademik Tahirović ponovo na argumentiran način predstavlja strahote rata i sliku Bosne: „Težak ratni period i opasnosti kojima bi mogli biti izloženi dobronamjerni građani Sarajeva koji su štitali živote ugroženih građana, bez obzira na njihovu nacionalnu, vjersku ili stručnu pripadnost, učinili su da je između ostalih i dr. Isak Samokovlija sa svojom porodicom uspio preživjeti i izbjeći koliko-toliko strahote koje su sarajevski Jevreji i drugi doživljavali tokom Drugog svjetskog rata. Sigurno je da su njegove kolege ljekari u tome dali značajan doprinos posebno u početku rata, ali i u kasnim ratnim godinama. (...) Za zaštitu dr. Isaka Samokovlije i njegove porodice bila je potrebna dobra saradnja i beskrajno povjerenje među onima koji su na tome radili. Izgleda da je ta spona dobro funkcionisala i da je već na samom početku rata u Sarajevu spašavanje dr. Isaka Samokovlije u nekom smislu bilo osmišljeno“ (str. 44-46).

U pronađenim dokumentima, „sjećajući se svoga oca, kćerka dr. Rikica Najdanović Samokovlija zapisala je da ga je rad u Logoru na Alipašinom Mostu tokom Drugog svjetskog rata suočio ne samo s brojnim bolestima nego i s tragičnim sudbinama protjeranog stanovništva, pritom navodeći da ga je rad s tim jadnim ljudima iscrpljivao uz njegove vlastite bolesti i lične tragedije. Ipak, nikad nije dozvolio da se to primijeti i često je, po izjavama izbjeglica, bio jedina svijetla točka u njihovim životima u to teško ratno vrijeme“ (str. 46-48).

Poslije oslobođenja dr. Isak Samokovlija, kao pripadnik Jugoslovenske armije, bio je upravnik Bolnice broj 7 u Tuzli. Tahirović posebno naglašava: „Perom i pisanom riječju, na sebi svojstven način, dr. Samokovlija radi na različitim poljima popularizacije preventivne medicine. Piše edukativne medicinske tekstove, razumljive i protkane dokazima te prilagođene širim narodnim masama, koje oblikuje i objavljuje u vidu medicinskih članaka, popularnih brošura, letaka i parola. Istovremeno organizuje zdravstveno-prosvjetna predavanja, sve s ciljem poučavanja naroda o aktuelnoj zdravstvenoj patologiji koja se tih godina uglavnom ogledala u epidemijama različitih akutnih zaraznih bolesti, ili kao posljedica u narodu duboko ukorijenjenih vjerovanja u metode narodne medicine za sprečavanje i liječenje raznih bolesti“ (str. 52). S grupom ljekara entuzijasta osniva i uređuje prvi bosanskohercegovački me-

dicinski časopis *Život i Zdravlje* i postaje njegov prvi urednik. „Kao urednik, dr. Isak Samokovlija osmišljavao je sadržaje časopisa tekstovima aktuelne zdravstvene problematike. Brinuo je o redovnosti izlaženja časopisa i pozivao kolege da pišu članke na zadane teme i poznate bosanskohercegovačke slikare da svojim crtežima ilustruju časopis. Pored uobičajenih medicinskih tekstova koje pišu ugledni bosanskohercegovački ljekari, dr. Samokovlija u časopisu objavljuje i svoje tekstove zdravstveno-prosvjetnog sadržaja. Taj posao radio je osmišljeno i planski birajući teme o kojima treba pisati na osnovu aktuelne patologije“ (str. 52-53).

Na kraju dijela o postratnom periodu, autor Tahirović zaključuje: „Dr. Samokovlija je do kraja života ostao vjeran i medicini i književnosti. Umro je u Sarajevu, 15. 1. 1955. Sahranjen je uz najveće državne počasti na Jevrejskom groblju u sarajevskom naselju Kovačići na jugoistočnim padinama planine Trebević“ (str. 55). Veliki broj poklonika djela i života Samokovlije, došao je da se oprostí od svog sugrađanina, velikog liječnika i književnika o čemu svjedoči fotografija iz arhivske građe.

Autor Tahirović konstatuje da je dr. Isak Samokovlija pisao medicinske tekstove zdravstvenoprosvjetnog sadržaja i tekstove koje je objavljivao u časopisu *Život i Zdravlje* ili u vidu zdravstvenoprosvjetnih brošura. Osnove koje su mu to omogućile bili su njegovo bogato stručno iskustvo, dobro poznavanje mentaliteta i običaja bosanskog naroda, njegova orijentisanost prema tadašnjim savremenim pogledima socijalne medicine, kao i njegovo književni talent.

Tekstove je pisao po završetku Drugog svjetskog rata, kada su teške životne prilike bile uzrokovane siromaštvom, slabom ishranom, općom i zdravstvenom neprosvijecenošću naroda i lošim higijensko-epidemiološkim prilikama. Naglašena je njegova neumorna profesionalna borba protiv bolesti čiji je značaj nastojao približiti običnom čovjeku kao što su srdobolja, avitaminoze, pelagra, rahitis, skorbut, pjegavac, tuberkuloza, malarija, sifilis, dječije zarazne bolesti, upala crvuljka, kožne bolesti, strava i druge.

Slijedio je period borbe protiv predrasuda tadašnjeg stanovništva koje je u liječenju koristilo iracionalne postupke narodne medicine. Bilo je neophodno poboljšati zdravstvenu situaciju mjerama protiv postojećih zaraznih bolesti i sprečavanjem nastanka novih. Nastojao je zdravstvenoprosvjetne tekstove približiti običnom čovjeku što je inteligentno činio pišući kratke pripovijetke i poeziju vješto koristeći riječi i likove iz naroda poput zdravstvenog udarnika baba Mare.

Čitajući ovu knjigu postaje jasno da je književno djelo dr. Samokovlije u značajnoj mjeri inspirisano njegovim iskustvima stečenim kroz liječničku profesiju. Njegova profesionalna orijentacija predstavljala je bez sumnje osnovu za mnoga njegova djela.

Osim književne njegova djela uistinu imaju zdravstvenoprosvjetnu poruku koja je bila prilagođena historijskom trenutku Bosne i Hercegovine. Akademik Tahirović je opisao život i rad dr. Samokovlije, stavljajući u prvi plan njegovu profesionalnu orijentaciju iz koje je proizašlo bogato životno djelo. U knjizi upoznajemo pravog Isaka Samokovliju, liječnika, književnika, prosvjetara, misionara i vizionara. Autor nam istovremeno predstavlja važne trenutke bosanske povijesti i pojašnjava bosansku stvarnost. Autor je na vjerodostojan način opisao buran život i borbu između nedovoljno razvijenog društva i društveno svjesnih Bosanaca čiji je cilj bio napredak sredine u kojoj su živjeli. U svoju knjigu je implementirao stvarne povijesne događaje iz života dr. Samokovlije, citirajući neka od njegovih istaknutih djela koja sadrže imena s uočljivom izvanknjiževnom referencom, a iza kojih stoje stvarne i zabilježene povijesne osobe.

Autor daje historiografski osvrt na događaje u Bosni i Hercegovini i opis zdravstvenoprosvjetiteljskog djelovanja Isaka Samokovlije. Štaviše, analizirao je književni prikaz događaja s povijesnim činjenicama, potkrijepljen arhivskom građom, korespondencijom i postojećom znanstvenom literaturom. Majstorskim protkanjem književnih djela s poviješću, akademik Tahirović je u svojoj knjizi predstavio klimu i kontekst društveno-političkih zbivanja u Bosni i Hercegovini u godinama prije Prvog svjetskog rata, između dva rata, Drugog svjetskog rata i postratnom periodu. Zapravo, na određen način, ali funkcionalno, akademik Tahirović zamagljuje granicu između književnosti i stvarnih činjenica naglašavajući njihov zdravstveno-edukativni sadržaj.

Od najveće važnosti su spisi koje je Tahirović prikupljao, a temelje se na povijesnim događajima uokvirenim u privlačnu priču o bosanskoj povijesti, kulturi i identitetu. Samokovlija je u svojim pripovijetkama stvorio likove koji se iz očiglednih razloga doimaju vrlo realnim, a koje su književna kritika i književna historija visoko vrednovali. Akademik Tahirović je dodao kariku koja nedostaje – posebno naglasio i vrednovao značaj tekstova dr. Samokovlije o zdravstvenoj edukaciji ukupne populacije, a posebno djece i mladih podsjećajući pritom na nekoliko pjesama i jedan kraći tekst higijensko-prosvjetnog sadržaja primjeren njihovoj životnoj dobi i aktuelnoj zdravstvenoj problematici. Neke od tih pjesama danas je su zaboravljen iako još uvijek imaju savremenu konotaciju.

Prvi bosanski liječnik i književnik bio je izvanredan poznavatelj svoje profesije i prema svojim se pacijentima odnosio s empatijom i brigom. Smatrali su ga radoholičarom, ali i velikim domoljubom. Dr. Samokovlija je bio dobar prijatelj sa pojedincima istih shvatanja. Nakon detaljne analize tekstova iz arhivske građe, fotografija, odabrane korespondencije, memoara i postojeće znanstvene literature,

akademik Tahirović je nedvojbeno pokazao da je Isak Samokovlija bio istaknuti intelektualac s integritetom i domišljatošću, školovan i vrijedan liječnik, za što je dobio i zaslužena priznanja. Jedno od njih je i ova monografija.

Adresa autora
Author's address

Mirsad Hodžić
Univerzitet u Tuzli
Medicinski fakultet
mirsadhodzic1965@gmail.com

